

УДК 330.101.542

І. Б. Гобир,

к. е. н., асистент кафедри економіки природокористування та організації виробництва,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

М. І. Мельник,

студентка,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

I. Gobyр,

Ph.D in economics, Assistant of the Department of Economics of Natural Resources and Organization of Production,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

M. Melnyk,

Student, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

STATE SUPPORT FOR SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE IN CRISIS

У статті досліджено основні аспекти державної підтримки малого бізнесу у розвинених країнах світу. Розглянуто механізм державної підтримки малого бізнесу в Україні та визначено основні проблеми та перешкоди, які уповільнюють його розвиток. Також визначено особливості державного регулювання малого підприємництва в умовах кризи, зокрема в Івано-Франківській області. Проаналізовано умови ведення бізнесу в Україні та області. Надано пропозиції щодо ефективної державної його підтримки. Доведено необхідність розширити прийняття комплексних державних заходів по стимулюванню створення нових малих інноваційних підприємств у різних галузях, що зумовить істотний вплив на збільшення долі високотехнологічної ринкової продукції та формування національної інноваційної інфраструктури, розвиток якої на сучасному етапі є важливим завданням.

The basic aspects of state support of small business are investigated in the developed countries of the world. The mechanism of state support of small business in Ukraine is considered. The main problems and obstacles which slow his development are determined. We also determined the specifics of state regulation of small business in the crisis, particular in the Ivano-Frankivsk region. The conditions of doing business in Ukraine and the region are analyzed. The suggestions about effective state support of small business are given. The necessity to expand the adoption of comprehensive government measures to stimulate the creation of new small innovative enterprises in various sectors is proved, that will cause a significant impact on the market to increase the share of high-tech products and establish a national innovation infrastructure development that is important at this stage.

Ключові слова: державна підтримка, мале підприємництво, фінансування, напрями, бізнес.
Key words: state support, small business, finance, directions, business.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах господарювання важливим є розвиток малого підприємництва в Україні. Спираючись на іноземний досвід, можна сказати, що невід'ємною складовою успіху розвитку малого підприємництва є всебічна і стабільна його підтримка з боку держави. Дуже важливою є підтримка держави саме в кризових умовах розвитку ринку, що може призвести до покращення економічної ситуації як в регіонах, так і в країні загалом. В Україні становлення впливу державного регулювання на мале підприємництво є недостатнє.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Окремі питання створення організаційно-правових, економічних та інституціональних умов для розвитку підприємництва вивчали такі українські вчені, як: О.М. Лазовський, С.І. Шарчун, З.С. Варналій, В.І. Герасимчук, В.І. Ляшенко, Т.В. Некрасова, І.В. Труш, Г.М. Колесник, М.О. Казим, І.Ю. Матюшко, Н.Д. Чала, Н.А. Ясинська та інші. Однак на сьогоднішній день проблема державної підтримки малого підприємництва потребує детальнішої уваги і досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є визначення особливостей державного регулювання малого підприємництва в умовах кризи, зокрема в Івано-Франківській області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У механізмі державного регулювання бізнесу особливе місце займає його державна підтримка.

Малі підприємства — досить поширена й ефективна форма господарювання. Вони мають багато таких рис, які не можуть бути притаманні великим підприємствам. Саме мале підприємство здатне найоперативніше реагувати на кон'юнктуру ринку і таким чином надавати ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця властивість малого бізнесу набуває особливого значення в сучасних умовах, коли відбувається швидка індивідуалізація і диференціація споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури товарів і послуг.

У світі сформувалися дві основні форми державної підтримки малого бізнесу. Одна полягає у широкому державному регулюванні діяльності суб'єктів малого бізнесу в поєднанні з державним протекціонізмом. Вона властива початковому етапу розвитку малого бізнесу. Інша форма включає помірне державне регулювання малого бізнесу та створення ринкових умов для конкуренції і характерна для більш зрілих ринкових стосунків [3]. Малий бізнес в Україні переживає серйозні труднощі зростання. За показниками розвитку малих і середніх підприємств спостерігається значне відставання України не лише від розвинених країн (Японії, Великобританії, США), але і від колишніх соціалістичних країн (Угорщини, Польщі).

Так, державна політика розвитку малого і середнього бізнесу Угорщини, зорієнтована переважно на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни і задоволення попиту населення. Цьому сприяло ухвалення закону про розвиток та підтримку малого і середнього бізнесу, який чітко визначив категорію мікро-, малих та середніх підприємств. Для покращення співпраці між суб'єктами малого підприємництва та держави було створено низку організаційних структур із чіткою ієрархією. До опосередкованих економічних стимулів можна віднести зниження податкового навантаження, спрощення звітності, пільгове кредитування, принцип "одного вікна" у разі відкриття підприємств [2].

Політика розвинених країн спрямована на створення сприятливого середовища для науково-технологічного розвитку, важлива роль у такому процесі надається державі. Роль держави полягає у генеруванні системи правил функціонування суб'єктів науково-технологічного ринку та контролі дотримання їх виконання через формування сприятливого інституційного середовища та інноваційної інфраструктури. Для різних країн ЄС існують значні відмінності в цілях та принципах підтримки малого і середнього підприємництва [1].

Мета державної підтримки бізнесу — створення однакових умов для всіх суб'єктів господарювання, зайнятих у сфері бізнесу, а також вирівнювання підприємницьких структур з іншими сферами суспільного виробництва. Особливо такої підтримки потребує дрібний та середній бізнес. І не без підстав, оскільки ці форми в нових умовах господарювання виступають структуроутворюючим фактором економіки. Великі підприємства, що є стрижнем будь-якої галузі, завжди втілюють результати структурних змін, і в цьому розумінні уособлюють стабільний, "консервативний" початок економіки.

На жаль, боротьба політичних сил за владу під лозунгом "знищення адміністративно-командної (тоталітарної, диктаторської) системи" призвела до того, що в саме поняття "державного", як правило, вкладається негативний зміст і громадськість нині схильна все державне вважати нераціональним і неприйнятним. Не є винятком і підтримка бізнесу, підприємництва. У ній вбачається спроба держави знов почати тотальне регламентування діяльності людей, які прагнуть виявити ініціативу та заповзятість, або небезкорисливе прагнення державних чиновників допомогти нажитися багатим.

Україна як самостійна, незалежна держава гарантує нині всім підприємцям (незалежно від вибраних ними організаційних форм підприємницької діяльності) рівні права і створює однакові можливості для функціонування, доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів за умови виконання робіт і поставок для державних потреб.

Державна підтримка бізнесу здійснюється на основі Закону України "Про державну підтримку і розвиток малих та середніх підприємств в Україні", в якому зазначається, що з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємства держава повинна надати належну підтримку.

Метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;

2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;

3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва;

4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Ці положення Закону стали відправною точкою стимулювання створення підприємств (фірм) малого бізнесу. Так, за даними Міністерства фінансів України у 1994 р. 88,8 % підприємств — новостворені і тільки 11,2 % створено реорганізацією діючих. Із загальної кількості малих підприємств лише 18,8 % є приватними, 0,3 % приватизовані трудовими колективами. Найбільшу частку становлять підприємства (фірми) з виробництва товарів народного споживання (18,3 %), будматеріалів (5,7 %), будівельні та ремонтно-будівельні (17,9 %), наукововпроваджувальні (10 %), з виробництва та переробки сільгосппродукції (4,4 %) та ін. Основною організаційною формою державної підтримки бізнесу повинні бути довгострокові і поточні програми, які здійснюються на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Реалізація заходів Регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва в Івано-Франківській області на 2013—2014 роки сприяла стабільності його розвитку.

Суб'єктами малого та середнього підприємництва — юридичними особами в 2013 році реалізовано продукції, виконано робіт, надано послуг на суму 30,8 млрд грн., або 74,4 % від загальнообласного обсягу реалізації. До кінця 2014 року очікується реалізувати продукції на суму 31,5 млрд грн., або 76,5 %.

Надходження від діяльності малого та середнього підприємництва до бюджетів всіх рівнів у 2013 році склали 1044,5 млн грн., або 25,1% від загальнообласних поступлень, у 2014 році очікується 1144,2 млн грн., або 25,6 %.

За даними експертів Світового банку умови ведення бізнесу в Україні та, зокрема, в

Івано-Франківській області покращуються. У їхньому рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business 2015 Україна досягла суттєвого успіху, піднявшись за рік із 112 сходинки на 96. Відносно добрі рейтинги України за статтями "започаткування бізнесу" (76-те місце, всі процедури займають 21 день), "отримання дозволів на будівництво" (70-те місце, 64 дні), а також укладання контрактів (43-те місце). За однією позицією Україна знаходиться серед лідерів дерегуляції. Країна займає 17-те місце за легкістю отримання кредитів. Втім, не слід особливо цьому радіти тому, що рейтинг не враховує розмір кредитної ставки, яка є однією з найбільших в Європі.

Основними проблемами, що стримують розвиток малого підприємництва, є [5]:

- недосконалість системи оподаткування;
- нестабільність бюджетного фінансування регіональних програм підтримки малого підприємництва;

- нерозвиненість механізмів фінансово-кредитної підтримки і страхування ризиків малих підприємств, відсутність механізмів самофінансування;

- обмеження доступу малих підприємств до виробничих потужностей і майна підприємств, що реструктуризуються;

- відсутність надійної соціальної захищеності і безпеки підприємців;

- організаційні проблеми взаємодії малого бізнесу з ринком і державними структурами;

- адміністративні бар'єри на шляху розвитку малого підприємництва.

Тобто, можна сказати, що мале підприємництво потребує серйозних змін збоку державного апарату. Державною підтримкою може бути не тільки матеріальна підтримка бізнесу, можуть бути також і не матеріальні заходи такі як: безкоштовна реєстрація підприємницької діяльності, координація співпраці малих підприємств влаштуванням ярмарків, виставок і т.д.

Разом з тим, малий бізнес в Україні має певні риси, які суттєво відрізняють його від підприємництва більшості зарубіжних країн, а саме:

- низький рівень технічної озброєності при значному інноваційному потенціалі;

- низький управлінський рівень, бракує знань, досвіду та культури ринкових відносин;

- прагнення до максимальної самостійності (більшість зарубіжних малих підприємств працює за умов франчайзинга, субпідряду тощо, а у нас це відсутнє);

— поєднання в межах одного малого підприємства декількох видів діяльності, неможливість в більшості випадків орієнтуватися на однопродуктову модель розвитку;

— відсутність системи самоорганізації та недостатня інфраструктура підтримки малого підприємництва;

— відсутність повної і вірогідної інформації про стан та кон'юнктуру ринку, низький рівень консультаційних послуг та спеціальних освітніх програм;

— практична відсутність державної фінансово-кредитної підтримки;

— недовіра західних партнерів та негативне психологічне ставлення населення до підприємців.

Для того, щоб малий бізнес ефективно функціонував в українській економіці і приносив позитивні результати так, як він це робить в європейських державах потрібно використати ряд універсальних методів державного регулювання та стимулювання розвитку малого підприємництва, зокрема:

— встановлення системи пільг, у тому числі пом'якшення податкової політики;

— впровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та фінансової звітності;

— державна підтримка розвитку факторингової та лізингової діяльності;

— фінансово-кредитна і інвестиційна підтримка;

— забезпечення участі суб'єктів малого підприємництва у виконанні поставок для державних, регіональних і місцевих потреб;

— розміщення державного замовлення на випуск продукції та надання послуг сектором малих підприємств на конкурсній основі;

— удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності;

— надання достовірної інформації підприємцям про умови діяльності;

— інформаційно-консультаційне обслуговування, в рамках якого повинна надаватися допомога з проблем формування та функціонування малих підприємств. У розвинених країнах світу держава активно створює інформаційно-консультаційні центри, які поєднують урядові структури, підприємницькі асоціації, торговельні палати, банківські установи;

— допомога у матеріально-технічному забезпеченні;

— полегшення доступу до фінансових ресурсів шляхом зниження облікової ставки Національного банку України, стабілізації курсу гривні, вдосконалення та поширення механізмів

гарантування кредитів для малого підприємства.

Необхідно враховувати зарубіжні форми підтримки з метою застосування їх в наших умовах. Слід розширити прийняття комплексних державних заходів по стимулюванню створення нових малих інноваційних підприємств у різних галузях, що зумовить істотний вплив на збільшення долі високотехнологічної ринкової продукції та формування національної інноваційної інфраструктури, розвиток якої на сучасному етапі є важливим завданням.

Державне регулювання та підтримка розвитку малого підприємництва в Україні реалізується відповідними загальнодержавними, регіональними та місцевими органами влади з метою узгодження інтересів держави і малого підприємництва. Протягом останніх років на урядовому рівні приділяється значна увага побудові системи державної підтримки малого підприємництва. Про це свідчать прийняті останнім часом законодавчі та нормативно-правові акти. В останні роки було чимало зроблено для розвитку малого бізнесу Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва, міністерствами та відомствами, зокрема:

— врегульовано процедуру державної реєстрації;

— введено спрощену систему оподаткування та звітності суб'єктів малого підприємництва;

— упорядковано систему перевірок фінансово-господарської діяльності [7].

ВИСНОВКИ

Отже, державна підтримка малого бізнесу потребує серйозних реформ і доопрацювань. На сьогодні в Україні, зокрема західному регіоні, ще не забезпечені основні компоненти сприятливого економічного середовища щодо успішного розвитку малого і середнього бізнесу. Інноваційні та інвестиційні фонди, бізнес-інкубатори, бізнес-центри, які є провідними галузями в економіці і які потребують державної підтримки.

Ми вважаємо, що основними напрямками підтримки малого бізнесу повинні бути:

— ефективна законодавча база та досконале правове забезпечення, яке забезпечить кращі шляхи реалізації фінансово-кредитного та організаційно-консультативного напрямів державної підтримки;

— фінансово-кредитна підтримка, яка дозволить новоствореним малим підприємствам отримати можливість для розвитку;

— належне консультаційне забезпечення. Тобто, підприємці, які тільки починають власну справу, проте не зовсім компетентні в тій чи іншій галузі, мали б можливість звернутись до компетентних консалтингових компаній за порадою щодо ведення бізнесу.

Література:

1. Донських А.С. Державна підтримка підприємництва — складова ефективної політики розвитку малого бізнесу / А. С. Донських // Ефективна економіка. — 2012. — № 10. — С. 4—7.

2. Заярна Н.М. Вплив економічної кризи на зовнішньоекономічну діяльність підприємств України / Н.М. Заярна, О.О. Притула // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.01. — 364 с.

3. Карпова Е.И. Анализ зарубежного опыта поддержки малого бизнеса / Е.И. Карпова, Л.И. Чубарева [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// www.nbu.gov.ua/](http://www.nbu.gov.ua/)

4. Корягіна Т.В. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні / Т.В. Корягіна, Ю.Є. Осацька // Економіка та держава. — 2014. — № 12. — С. 4—7.

5. Лех Г.А. Світовий досвід розвитку підприємств малого бізнесу / Г.А. Лех, М.М. Ільчишин, О.Я. Туркало // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.15. — 400 с.

6. Небава М.І. Механізми державного регулювання та підтримки малого підприємництва в Україні / М.І. Небава, І.Є. Шайдюк, Ю.І. Черкасова, А.В. Дмитрук [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// www.nbu.gov.ua/](http://www.nbu.gov.ua/)

7. Цегелик Г.Г. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні / Г.Г. Цегелик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2013. — Т. 2. — № 1. — С. 84 — 89.

References:

1. Dons'kykh, A.S. (2012), "State support — a component of effective policy for small business development", *Efektivna ekonomika*, vol. 10, pp. 4—7.

2. Zaiarna, N.M. and Prytula, O.O. (2011), "The impact of the economic crisis on foreign economic activity of enterprises of Ukraine", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy: Zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats'*, vol. 21.01, pp. 364.

3. Karpova, E.I. and Chubareva, L.I., "Analysis of international experience to support small businesses", available at: <http://www.nbu.gov.ua> (Accessed 4 January 2015).

4. Koriahina, T. V. and Osats'ka, Yu. Ye. (2014), "Features of state regulation of small business in Ukraine" *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 4-7.

5. Lekh, H.A. Il'chysyn, M.M. and Turkalo, O.Ya. (2011), "The world experience of small businesses", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy: Zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats'*, vol. 21.15, pp. 400.

6. Nebava, M.I. Shajdiuk, I.Ye. Cherkasova, Yu.I. and Dmytruk, A.V. "Mechanisms of state regulation and support of small business in Ukraine", available at: <http://www.nbu.gov.ua> (Accessed 25 March 2015).

7. Tsehelyk, H.H. (2013), "State support for small business development in Ukraine", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 1, pp. 84—89.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2015 р.

**ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з питань

- ЕКОНОМІКИ
- ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(постанова президії ВАК України № 1-05/2 від 27 травня 2009 р.)

**ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ
НА РІК**

www.investplan.com.ua

Тел: (044) 223 26 28, 537 14 33, 537 14 32
Тел/факс: (044) 458 10 73
E mail: economy_2008@ukr.net